

# קול צופיין

קול צפ"ר נשא. קול יחדו ירננו

גיליון מס' 1264

**כי תבא תשפ"ה** השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

## תקיעה נחלקת לשתי קולות

### קולו הגדול של השופר נשמע בנשמה

**קול מסוף העולם ועד סופו ואין הבריות שומעות**  
הנבואות של עמוס נשמעות מירושלים. "ויאמר ה' מציון ישאג ומירושלים יתן קולו". הנבואות הללו נאמרו בשאגה, בקול גדול שלא נשמע לאוזן הבריות. ממש כמו השופר הגדול שתוקע בראש השנה ולא נשמע באוזן. על הקול הגדול הזה נאמר הפסוק "וירעם אל בקולו נפלאות עשה גדלות ולא נדע" (איוב לו). על המילים 'לא נדע' אמר רבי לוי במדרש "שלישה קולות הולכות מסוף העולם ועד סופו והבריות ביניהן ואינן שומעות כלום" (שמות רבה ה ט).

**ובשופר גדול יתקע. וקול דממה דקה ישמע**  
הסביר רבי אליעזר אזכרי "כבר ידעת מה שאמרו בזוהר 'בת קול יוצאת בכל יום ומכרזת שובו בנין שובבים'. ובת קול יוצאת מהר חורב בכל יום ויום ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה'. וקשה, למי מכריזין, הלא אין אנו שומעין כלום? אלא ודאי, אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי, כדאיתא במסכת מגילה. הכא נמי אף על גב דהוא לא שמע, מזליה שמע". הנשמה שומעת את הקול הגדול הזה. הנשמה שומעת ומושפעת.

### הנשמה שומעת את קול השופר הגדול

כך הנשמה שומעת את קול השופר הגדול שתוקע וקורא לעם ישראל לעלות לארץ ישראל. היא שומעת את בת הקול שיוצאת מהר חורב ומתקרבת ליהדות. היא שומעת את הקולות שהולכים מסוף העולם ועד סופו ומתעוררת לפעול טוב בעולם. "וזהו שלפעמים מתעורר באדם רוח טהרה מקול הקורא לאוזן נשמתו, ומכל מקום לא יזכה לזה רק השומע קול החכם המוכיח, והיינו דכתיב 'והיה אם שמוע תשמע', כלומר אם תשמע למוכיח באוזן בשר - תזכה לשמוע באוזן הלב כרוז מלכו של עולם" (ספר חרדים עג).

### שריפת ארמונות עזה לבנון ותימן

**ושלחתי אש בהומות עזה ואכלה ארמנותיה**  
מגדלים גדולים נופלים בעזה אחד אחרי השני, ישראל מפילה את המגדלים הגבוהים הללו כדי לשבור את רוחם של כל הרוצחים העזתיים. על חורבן מגדלי הרשע הללו התנבא הנביא עמוס ואמר "כה אמר ה' על שלשה פשעי עזה ועל ארבעה לא אשיבנו וכו': **ושלחתי אש בהומות עזה ואכלה ארמנותיה**" המטרה הסופית היא שלא יהיו ממשכיכם לרשע הזה בעולם "ואבדו שארית פלשתים אמר ה' אלוקים" (עמוס א).

חיסול האויבים בלבנון הנביא עמוס מדבר על כל העמים הרעים שחוטאים פעם אחר פעם ולא לומדים כלום, בין העמים החוטאים תדיר נמצא גם את לבנון. כאז גם עתה, הם טועים ונענשים, וחוזרים וטועים ושוב נענשים. "כה אמר ה' על שלשה פשעי צר ועל ארבעה לא אשיבנו על הסגרים גלות שלמה לאאדום ולא זכרו ברית אחים". העונש של רשעי הלבנון יהיה כמו עונש רשעי עזה **"ושלחתי אש בהומות צר ואכלה ארמנותיה"**. - נבואה שכולנו רואים את התקיימותה בשנה האחרונה.

### חיסול החותים בתימן

עוד מדבר הנביא על חיסול רשעי תימן ושבירת ארמונותיהם המפוארים. כך אומר הנביא **"ושלחתי אש בתימן ואכלה ארמנות בצרה"**. רוב המפרשים מסבירים שתימן המדוברת היא מדינה אויבת שנמצאת בדרום הנביא אומרת שתימן תשלם מחיר יקר על עקשנותה. האש תאכל את המבנים המפוארים של תימן כמו המבנים המפוארים של עזה ולבנון. מבנים שמביאים לשלשת העמים הללו גאווה גדולה שמפילה אותם מהפח אל הפחת.



אחריו קיבלה ממלכת הרשע של אירן מכה אנושה. מי"ז סיון עד כ"ח סיון הפצצנו ביחד עם האמריקאים את המוקמות שבנו בהם במשך שלושים שנה את הפצצות שיועדו להשמיד את מדינת ישראל. על נס עצום זה נאמר "שיחו בכל נפלאותיו". אחר כך השמדנו את הממשלה של החותמים שירו עלינו כ-180 טילים בליסטיים ועוד כ-170 כטב"מים. על זה מתפללים ואומרים כל שנה "וְהִרְשָׁעָה כְּלָהּ בְּעֵשֶׂן תְּכַלֶּה. כִּי תַעֲבִיר מְשֻׁלֶּת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ".

### עצירת הטילים

בין לבין התברכה ישראל בסייעתא דשמיא בחכמה לנטרל עשרות אלפי טילים שנורו עליה במלחמה זו. מעזה 4000 טילים רק בשמחת תורה. עוד אלפים רבים נורו אחריה. סה"כ עשרות אלפי טילים. מאיראן נורו 400 טילים בליסטיים ועד מאות כטב"מים, מלבנון 17.500 טילים וכטב"מים, גם מסוריה יצאו טילים במשך שנתיים וכעת כמעט כולם דוממים.

עצירת הטילים נעשתה על ידי כל מערכות נשק מתקדמות שכעת העולם רוכש במיליארדים. החידוש הוא בלייזר שיועד לנטרל כטב"מים וטילים בדיוק וביעילות הרבה יותר גדולה. הפלא הזה שבו מדינת ישראל מצליחה להגן על עם ישראל באמצעים שאין לשום אומה ולשון הוא פלא בפני עצמו. עליו אנחנו מודים בכל תפילה ואומרים "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה".

### הפלת ממלכת הרשע והזדון - חלק מתקיעת השופר

אחרי הפלת הרשע, באה מלכות ה'. אחרי שאנחנו אומרים "כי תעביר מְשֻׁלֶּת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ". אנחנו מתפללים ואומרים "וְתִמְלֹךְ אֵתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ. בְּהַר צִיּוֹן מְשַׁכֵּן כְּבוֹדְךָ. וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר מִקְדָּשְׁךָ. כְּכַתוּב בְּדַבְרֵי קְדֻשָּׁתְךָ: יְמִלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּהָ". כך קורה גם ביציאת מצרים. אחרי טביעת פרעה וחילו בים סוף - מתגלה מלכות ה' בעולם ועם ישראל אומר "ה' ימלך לעולם ועד". - "מִתֵּי תִמְלֹךְ בְּצִיּוֹן. בְּקִרְוֹב בְּיַמֵּינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכֹּן. תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנִצְח וְצָדִיקִים".

### שופר גדול ושופר קטן

#### ב' שופרות הם - שופר הקטן ושופר הגדול

כותב רבי חיים ויטאל בשער הכוונות בשם האר"י הקדוש (דחשי ראש השנה דרוש ז) כי יש שני שופרות. שופר גדול שבו הקב"ה תוקע ושופר קטן שבו אנחנו תוקעים. בתקיעות מיושב אנחנו שומעים את השופר הקטן שלנו. ובמוסף אנחנו צריכים להקשיב ולהאזין לשופר הגדול של מעלה. ויש אומרים שבגלל זה אנחנו מברכים "לשמוע קול שופר", ולא "לתקוע בשופר" (עיין שו"ע תקפה ב). ואם אדם תקע לתוך בור ולא שמע לא יצא (תקפה) שהעיקר הוא השמיעה. שמיעת השופר הקטן שלנו שמעוררת לשמוע את השופר הגדול של מעלה.

#### במעמד הר סיני - ה' תוקע

בתפילת מוסף אנחנו מזכירים את השופר הגדול של מעלה בפסוקי התורה במתן תורה. "וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפֵעֶת. כְּכַתוּב בְּתוֹרַתְךָ: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיטְבֵּן הַבָּקָר וַיְהִי קוֹל וַיִּבְרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקוֹל שׁוֹפָר חָזַק מְאֹד, וַיַּחֲרֵד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה. כָּל הָעוֹלָם שָׁמַע אֶת קוֹל ה' וַיֵּרָא יְרֵאָה גְדוּלָה "וְגַם כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ חַל מִלִּפְנֵיךָ. וּבְרִיּוֹת בְּרָאשִׁית חֲרָדוּ מִמֶּנּוּ."

בהגלותך מלפנינו על הר סיני. ללמוד לעמך תורה ומצוות". חכמינו אמרו שבמעמד תורה זה גם כל אחד בישראל שמע לפי כוחו. נשים לפי כוחן, ילדים לפי כוחם וכו'. וגם כל העולם כולו, וכל יצורי קדם.

### בכתובים - אנחנו התוקעים להמליך את ה'

שלושת פסוקי הכתובים מדברים על השופר שלנו שמחזיר את האור העליון. תקיעות אנושיות שמכינות אותנו לאור ה' "בְּחֻצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הֲרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". וְנֶאֱמָר: "תִּקְעוּ בְּחֻדָּשׁ שׁוֹפָר, בְּכִסֵּה לְיוֹם חֲגֻגָה" כן אנחנו אומרים "הַלְלוּהוּ בְּתַקְעַת שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֶגְבַל וְכִנּוֹר". ובעקבותינו כל העולם תוקע ומריע "כָּל הָעַמִּים תִּקְעוּ כַף הֲרִיעוּ לֵה' בְּקוֹל רִינָה". ומתוך התקיעות הללו "עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר".

### תקיעות של נביאים - קיבוץ גלויות וחורבן לרשעה

בשלושת פסוקי נביאים אנחנו מדברים על התקיעה שמחוללת את הגאולה. "וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כְּתוּב לְאָמֹר: וַהֲיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לֵה' בְּהַר הַקְּדֻשׁ בִּירוּשָׁלַיִם". הגאולה הזאת תיגע בכל האנושות "כָּל יִשְׂרָאֵל תִּבְלֵ וְשִׁכְנֵי אֶרֶץ, כְּנֶשֶׂא גֵס הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקַע שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ". ממנה הם יכירו שה' שמנהל מולך על העולם. אותו קול שופר מתהפך על הרשעים "וְה' עֲלֵיהֶם יִרְאָה וְיִצָּא כְּבָרֶךְ חֲצוֹ, וְה' אֱלֹקִים בְּשׁוֹפָר יִתְקַע, וְהַלְבֵּן בְּסַעֲרוֹת תִּימָן". ולא משאיר להם שריד ופליט.

### שופר של חיים - בראש השנה

#### ויפח באפיו נשמת חיים

רבי יהונתן אייבשיץ כתב בספר יערות דבש (א א) כי כל תקיעה שופר בראש השנה היא על ידי נפחת האויר שלנו. ובמשל כלפי מעלה התקיעה של ה' בשופר הגדול היא "מורה על ויפח באפיו נשמת חיים". שבוים ראש השנה ה' נפח באדם הראשון נשמת חיים, ומואז ועד היום בכל ראש השנה ה' נופח בנו נשמת חיים. לכן אנחנו אומרים בראש השנה "זכרנו לחיים" וכו' "כן הוא קול השופר בכל שנה מעורר חיים חדשים בלב ישראל וכאילו באותו יום מתחילין לחיות". (שם משמואל).

#### קיבוץ גלויות - נתינת חיים

הנביא יחזקאל אומר כי גם תקיעת השופר של קיבוץ גלויות היא נפחת חיים. "וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם אֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל". והעליה היא חיים "וְנִתְתִּי רוּחִי בְכֶם וְחַיִּיתֶם וְהִנְחֵתִי אֶתְכֶם עַל אֲדָמַתְכֶם וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי וְעִשִּׂיתִי נְאֻם ה'". (יחזקאל לו). בארץ ישראל זוכה עם ישראל לאריכות ימים יותר מכל עם אחר בכל מדינה אחרת. מתקיים בהם "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה". "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאֶרְצוֹת הַחַיִּים" - זו ארץ ישראל (תהלים קטז ט ורש"י שם).

#### תקיעת שופר של מעמד הר סיני - שפע חיים

גם תקיעת השופר של מעמד הר סיני הייתה נתינת חיים עצומים לכל העולם כולו. אמר הקב"ה "אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין. ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" (שבת פח) גם היה בה נתינת חיים לעם ישראל "וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שֶׁיֵּצֵא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יֵצֵאתָ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, "נִפְשֵׁי יֵצְאוּ בְּדַבְרוֹ". ומאחר שמוֹדְבוּר רֵאשׁוֹן יֵצְאוּ נִשְׁמָתוֹ, דְּבוּר שֵׁנִי הֵיךְ קָבְלוּ? הוֹרִיד טַל שְׁעֵתִיד לְחַיּוֹת בּוֹ מֵתִים, וְהִחִיָּה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "גֹּשֶׁם נְדָבוֹת תִּנְיֹף אֱלֹהִים נִחְלָתְךָ וְנִלְאָה אֶתָּה כּוֹנֵנְתָה".

# סיפורים על הרב זצ"ל

## לא מתכבד בקלון חברו

בראש השנה היה הרב זצ"ל לאחר בר-מצווה שערך בבית כנסת "צפוניף" בירושלים, והזמינו לשם בעל תוקע מיוחד כדי לתקוע בשופר. אותו בעל תוקע הגיע, בירך את הברכות, אך אין קול ואין עונה - הוא לא מצליח לתקוע.

מייד שאלו: "נו.. נו.. מישהו יודע לתקוע?", ובמקום שאין איש השתדל להיות איש. הרב אליהו קם והתחיל לתקוע. ברוך ה', הרב תקע באופן מעולה כמה תקיעות, כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לתקיעה, ולאחר מכן הוא עשה את עצמו כאילו גם הוא לא מצליח לתקוע. הוא אמר בלבו: בעל התוקע יושב בוש ונכלם, אתן לו הרגשה טובה. ועכשיו, אחרי שנפתח הפתח והצלחתי לתקוע, אולי גם הוא יצליח לעשות כן. הרב קרא לאותו בעל תוקע, שיעלה לנסות את כוחו, ואכן הפעם הוא הצליח.

(הרב חיים בן-שושן)

## עלייה לרגל

שנה אחת, סמוך לראש השנה, אמי המנוחה שברה את רגלה והתארכה אצלי בבית. שאלתי את כבוד הרב זצ"ל מה אנשה בעניין שופר בעבור אמי, והרב השיב לי: אל תדאג.

ואם הרב אומר לא לדאוג, אני לא דואג. ביום ראש השנה לאחר התפילה התכוונתי ללוות את כבוד הרב לביתו, אך הרב אמר לי: בוא נלך אליך הביתה. כבוד הרב עלה לביתי, ובאותה תקופה עדיין לא הייתה מעלית בבניין, והוא נצרך לעלות עד לקומה האחרונה ברגל. הוא תקע בשופר בעבור אמי ורק לאחר מכן, מלא שמחה, עזב והלך.

(שלום קוניאן, נהג הוותיקין של הרב)

משפחות הארץ אל ירושלם להשתחוות למקדש ה' צבאות ולא עליהם יהיה הקשם". (זכריה יד). החזרה פעמיים על המילה 'להשתחוות' באה ללמד שהם באים לבית המקדש בשביל להכניע בפני התורה והקודש, ולעשות את מצוות ה'.

## ונשא גם לגוים ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע

### כנפות הארץ

לכן גם הגויים שומעים את תקיעות השופר של מעלה "כל ישרי תבל ושיכני ארץ כנשא גם הרים תראו וכתקע שופר תשמעו" (ישעיה יח ג). הם צריכים לעזור לעם ישראל לעלות לארץ ישראל "בעת ההיא יבול שי לה' צבאות עם מושב ומנוח, ומעם נורא מן הוא והקלחה גוי קו ומבוסה אשר בנאו נהרים ארצו אל מקום שם ה' צבאות הר ציון". הם צריכים לשמוע אותו גם לצורך עצמם.

ויהי רצון שנוכה להמשיך לשמוע קול שופר של מעלה שמכריז ואומר מסוף העולם ועד סופו הגיע זמן הגאולה. קול שמחייב את הכל קול של ברכה. אמן ואמן.

### תשובה כהלכה

ספר ש"ס 167 ריקה. בבית הכנסת שלנו מהגים לקדש לפני התקיעות האם רצוי לנהוג כך או להמתין עד אחרי התפילה? לא להצטרף לקידוש לפני התקיעות, למרות שיש שנהגים כך. אין לאמול לפני קיום מצוות "עשה" מהתורה.

ישעיהו 11:1. בה אנו זוכים היום שבנו ה'ו מתיישב לשרת משמעותי בצל יחד עם חבריו ברגי ישיבת הסדר ב. תנב"א ועוד רבים מבני ישראל האהובים והנעשים. מבקשים את תפילת הרב וברכתו עמו ועבור כולם כולם שיזכו למלא תפקידם והכי חשוב לחזור לביתם לחיים טובים ולשלום. וגם עברנו - שלא ירן ליבנו שנחזקה ונמוח ב. זאת באמת זכות גדולה. מי לנו גדול משה רבינו שנלחם בסיחון ועוג. ביהושע שקיבל תורה משה ונלחם ב-31 מלכים. מי גדול מדוד המלך שנלחם? מי גדול ממנו? מי גדול מאברהם שנלחם בארבעת המלכים. ראה מה קרה למתניהו ובניו שנלחמו והייתה להם סייעתא דשמיא גדולה. מי שנמצא בצבא הוא עושה מצווה ענקית וזכותו עצומה. אשרים שאתם שולחים את בניכם מתוך שמחה של מצווה להגן על עם ישראל. שהקב"ה יעזור לכם בכל מכל כל. הרמב"ם (הלכות מלכים פרק ז הלכה טו) פוסק על כל לחם שנלחם למען שמו: "שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אליה: שזו זכות שתעמוד לו לבנות בית ולזכות לדורי דורות ובודאי לכן שלכם.

בגלל שפע החיים שיש ביום הזה, העקרונות מתרפאות ומביאות חיים חדשים לעולם. "תניא, רבי אליעזר אומר, בתשרי נברא העולם. בתשרי נולדו אבות. בתשרי מתו אבות. בפסח נולד יצחק. בראש השנה נפקדו שרה, ורחל, ותנה". וגם רבי יהושע שחולק עליו ביום שבו נברא העולם, לא חולק כי שרה, ורחל, ותנה נפקדו בראש השנה והילדים שלהם הביאו אור גדול לעם ישראל. (ראש השנה י"ב).

## שופר - באור פני מלך חיים

על זה נאמר בכתוב "אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון". שהתקיעות מביאות את אור פני ה' אלינו. ואור פני ה' מביא חיים דכתיב "באור פני מלך חיים". על כן אנחנו אומרים בתפילה "כי באור פניך נתת לנו תורה וחיים אהבה וחסד וכו'. זו הסיבה שבגללה תוקעים במלחמה בחצוצרות "וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעותם בחצוצרת ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונשענתם מאיביכם" (במדבר י') ולפעמים היו תוקעים במלחמה בשופרות, כמו בעת כיבוש יריחו. וזו נתינת חיים לעם ישראל וגזירת מוות על האומות.

## שופר של חרות

### תקע בשופר גדול לחרותנו

שופר הוא גם חירות. כך אומרת הגמרא גם לדעת רבי אליעזר וגם לדעת רבי יהושע "בראש השנה יצא יוסף מביט האסורין: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים". הגמרא למדה זאת מהפסוק בתהלים (פא) "תקעו בחדש שופר, בפסח ליום חגנו, כי חק לישאל הוא משפט לאלהי יעקב". וכתוב "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים, שפת לא ידעתי אשמע". הרי שמפסוק זה נשמע שגם יוסף יצא לחרות, וגם עם ישראל יצא לחרות בשחרור מעבודה.

איננו יודעים איפה תקעו בשופר ביציאת מצרים ו\או בשחרור יוסף. ואולי הוא היה כמו תקיעת שופר של קיבוץ גלויות. רעם שנשמע בסתר. "בצרה קראת ו\אחלקך אענך בסתר רעם אבקנך על מי מריבה סלה". רעם גדול שלא נשמע לאוזן הרגילה.

### עבדים משתחררים בראש השנה

הגמרא במסכת ראש השנה (ח/ב) אומרת שעבדים משתחררים בראש השנה באופן חלקי ובתקיעת שופר של יום הכיפורים משתחררים לגמרי. "מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן. כיון שהגיע יום הכפורים תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושותות חוזרות לבעליהן". שחרור העבדות, והשיבה של ישראל לאדמתם, היא מעין השחרור של העם והשיבה של עם ישראל לארצו.

## קיבוץ גלויות - עד ירושלים

### והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם

קיבוץ הגלויות לא מסתיים בכך שעם ישראל מגיע לארץ ישראל. המטרה היא להגיע להר הקדש בירושלים ולהשתחוות לה'. "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ויבאו האבדים בארץ אשור והנדהים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם". זה מה שאנחנו רואים עכשיו בכל חודש אלול ותשרי שמגיעים כל לילה רבבות להשתחוות ברחבת הכותל המערבי לה'. בעזרת ה' נתקדם מכאן למצב שבו בבית המקדש יעמדו צפופים וישתחוו רווחים.

### גם הגויים צריכים להשתחוות

בימות המשיח יבואו גם הגויים להשתחוות לה' בהר הקודש בירושלים "והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למקדש ה' צבאות ולחג את חג הסוכות: והיה אשר לא יעלה מאת